

УДК 658.14.012.8

Косячевська С.М., к.т.н., доц., доцент кафедри фінансів та маркетингу ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпропетровськ (Україна)

Фісуненко П.А., к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпропетровськ (Україна)

Богданова Н.В., студентка гр. ЕПз-14с ДВНЗ «ПДАБА», м. Дніпропетровськ (Україна)

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ТА КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ БУДІНДУСТРІЇ

В статті наведено результати дослідження основних показників та критеріїв оцінки економічної безпеки підприємства. Визначено джерела негативних впливів на економічну безпеку підприємства. Обґрунтовано, що стан економічної безпеки підприємства необхідно визначати за певною системою основних показників. Вони повинні відображати галузеву специфіку та умови діяльності підприємства. До них віднесені: виробничі, фінансові та соціальні показники. Розглянуто основні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства, а саме індикаторний, ресурсно-функціональний та програмно-цільовий.

Запропоновано рівень економічної безпеки підприємства визначати за результатами порівняння величини реінвестованого прибутку і величини прибутку, необхідного для забезпечення розширеного відтворення капіталу. В процесі вивчення та аналізу наукових публікацій визначено, що усі запропоновані методики визначення ЕБП можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по підприємству, переважно з використанням евристичних, тобто експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових ЕБП, та ті, що пропонують окремо розглядати певні складові ЕБП, а потім інтегрувати та зводити оціночні показники до кінцевого, остаточного значення. Визначено загальний критерій забезпечення економічної безпеки підприємства – досягнення ним основних функціональних цілей економічної безпеки.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека підприємства, соціальні показники, фінансові показники, критерії економічної безпеки

Табл. 2, літ. 13.

Косячевская С.Н., **Фисуненко П.А.**, **Богданова Н.Н.**

К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ И КРИТЕРИЕВ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОЙИНДУСТРИИ

В статье приведены результаты исследования основных показателей и критериев оценки экономической безопасности предприятия. Определены источники негативных воздействий на экономическую безопасность предприятия. Обосновано, что состояние экономической безопасности предприятия необходимо определять по определенной системе основных показателей. Они должны отражать отраслевую специфику и условия деятельности предприятия. К ним отнесены: производственные, финансовые и социальные показатели. Рассмотрены основные подходы к оценке экономической безопасности предприятия, а именно индикаторный, ресурсно-функциональный и программно-целевой.

Предложено уровень экономической безопасности предприятия определять по результатам сравнения величины реинвестированной прибыли и величины прибыли, необходимой для обеспечения расширенного воспроизводства капитала. В процессе изучения и анализа научных публикаций определено, что все предложенные методики определения безопасности предприятия можно разделить на две большие группы: те, что предлагают оценивать уровень экономической безопасности в целом по предприятию, преимущественно с использованием эвристических, то есть экспертных методов, или использовать одинаковые показатели для всех составляющих безопасности предприятия, и те, что предлагают отдельно рассматривать определенные составляющие ЭБП, а затем интегрировать и сводить оценочные показатели к конечному, окончательному значению. Определен общий критерий обеспечения экономической безопасности предприятия - достижение им основных функциональных целей экономической безопасности.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность предприятия, социальные показатели, финансовые показатели, критерии экономической безопасности

Kosyachevska S., **Fisunenko P.**, **Bogdanova N.**

ON THE QUESTION OF INDICATORS AND CRITERIA FOR ASSESSING THE ECONOMIC SECURITY OF THE BUILDING INDUSTRY ENTERPRISES

The paper presents the results of a study of core indicators and evaluation criteria of economic security. The sources of negative influence on the economic security of an enterprise are determined. It is proved that the state of economic security of an enterprise should be evaluated on the basis of a definite system of main indicators. They should reflect the industry-specific and conditions of the company. These include: industrial, financial and social indicators. The main approaches to the assessment of economic security, namely the indicator, resource-functional and target-oriented.

Offer a level of economic security to determine by comparing the value of reinvested profits and profit margins necessary to ensure the expanded reproduction of capital. In the process of study and analysis of scientific publications is determined that all of the proposed methodology for determining the safety of the enterprise can be divided into two broad groups: those that offer to evaluate the level of economic security for the whole company, mainly using heuristic, expert methods, or to use the same indicators for all components of enterprise security, and those that offer certain components to consider separately ecosecent, and then integrate and reduce the estimates to the end, the final value. Defined the general criterion of economic security of the enterprise - to achieve their main functional goals of economic security.

Keywords: *enterprise, economic security, social indicators, financial indicators, criteria of economic security*

Постановка проблеми. Підприємства мають повну незалежність у визначенні напрямків своєї діяльності, організації та управління виробництвом, плануванні, у визначенні партнерів та споживачів. Але разом з цим на підприємство лягла повна відповідальність за результати своєї діяльності, що робить більш актуальною проблему забезпечення економічної безпеки підприємства. Зараз багато вітчизняних підприємств переживають спад виробництва та реалізації продукції, є збитковими та знаходяться в кризовому чи передбанкротному стані. Причин цього є багато, але головні лежать в площині інерції структури виробництва, його технологічній недосконалості і фізичному зносі основних фондів, відсутності чітко визначених пріоритетів державної науково-промислової політики, що дозволила б провести необхідну реструктуризацію потужностей і підвищити ефективність виробництва. Така ситуація є джерелом небезпеки як для держави в цілому, так і для кожного підприємства (як первинної виробничою ланки), що доводить актуальність і необхідність розгляду проблеми економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні дослідження економічної безпеки підприємства, а також широке коло інших питань, пов'язаних з цією проблемою, знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Абалкін Л.І., Балака С.Ю., Бланк І.А., Боков В.В., Бородіна О.О., Васильців Т.Г., Вітлінський В.В., Верченко П.І., Довбня С.Б., Забродський В.О., Ковальов Д.Н., Козаченко Г.В., Лігоненко Л.О., Міщенко В.В., Нусінов В.Я., Пасічник Н.В., Приходько В.В., Тамбовцев В.Л., Темченко А.Г., Терещенко О.О., Турило А.М., Шембель Ю.С., Шликов В.В. та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених дозволяє встановити, що науковці розглядають загальні положення економічної безпеки та шляхи її досягнення. Однак, додаткових досліджень потребує визначення взаємопов'язаних складових, здатних оптимізувати діяльність суб'єкта господарювання з метою підвищення економічної безпеки підприємства. Також актуальною залишається завдання управління економічною безпекою підприємства, вирішення якого потребує формування підходу до оцінки її рівня, особливо враховуючи галузеву специфіку господарювання.

Мета статті. Ставлячись з повагою до безперечних досягнень вітчизняної та зарубіжної економічної думки, варто зазначити, що у даній галузі досліджень необхідно здійснити уточнення основних показників та критеріїв оцінки економічної безпеки підприємств, що обумовило постановку мети даного дослідження.

Результати дослідження. В результаті проведеного аналізу сутності економічної безпеки підприємства та передумов її забезпечення стало можливим визначити, що економічна безпека підприємства – це стан, властивість або характеристика перш за все самого підприємства, а не певної загрози його економічної безпеки. Ця характеристика не може бути величиною, що сильно залежить від часу за умови, що зовнішні обставини змінюються в невеликих межах. Таким чином, приймемо наступне визначення: економічна безпека підприємства – це стан підприємства, що характеризується його спроможністю нормально функціонувати для досягнення своїх цілей при існуючих зовнішніх умовах і їх зміні в певних межах. При цьому під нормальним розуміється таке функціонування підприємства, яке при існуючих зовнішніх умовах забезпечує досягнення підприємством поставлених цілей оптимальним чином чи максимально близьким до нього. Слід підкреслити, що в цьому визначенні відсутнє поняття «загроза». На зміну йому використовується термін «зовнішні умови і їх зміна в певних межах».

Зрозуміло, що підприємство завжди існує в певному економічному середовищі, тобто в певних умовах господарювання, на які об'єктивно суттєво впливати підприємство не може. І ці умови не можуть залишатися постійними тривалий час, вони змінюються. Тому виявлення та ідентифікація факторів ризику, небезпек і загроз - одна з найбільш важливих завдань забезпечення економічної безпеки.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства можуть бути:

1) свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств (організацій)-конкурентів;

2) збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття та технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо). Залежно від суб'єктної обумовленості негативні впливи на економічну безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не від волі конкретного підприємства або його окремих працівників. Суб'єктивні впливи мають місце внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або окремих його працівників (перш за все керівників і функціональних менеджерів).

Слід зазначити, що невід'ємним елементом дослідження економічної безпеки підприємства є вибір її критерію. Під критерієм економічної безпеки підприємства слід розуміти ознаку або суму ознак, на підставі яких може бути зроблений висновок про те, чи знаходиться підприємство в економічній безпеці чи ні. Такий критерій повинен не просто констатувати наявність економічної безпеки підприємства, але й оцінювати її рівень. Якщо використання критерію буде зводитися тільки до констатації економічної безпеки підприємства, то в цьому випадку неминуча суб'єктивність оцінки. Критерій економічної безпеки підприємства повинен бути обраний таким чином, щоб з його допомогою можна було б отримати кількісну оцінку рівня економічної безпеки підприємства. Причому, кількісну оцінку рівня економічної безпеки бажано було б отримати за допомогою тих показників, які використовуються в плануванні, обліку і аналізі діяльності підприємства, що є передумовою практичного застосування цієї оцінки. Для цього доцільно дослідити показники фінансової стійкості, беззбитковості і ліквідності підприємства.

У сучасній економічній літературі існують різні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства. При цьому, єдиного, загально визнаного алгоритму оцінки економічної безпеки підприємства не існує. Так, для визначення її кількісного рівня використовується декілька підходів. Індикаторний підхід полягає у встановленні рівня економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки. При неточному визначенні значень індикаторів неправильно буде визначений і рівень економічної безпеки. Ресурсно-функціональний підхід передбачає визначення рівня економічної безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. При застосуванні цього підходу оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ототожнюється із аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Програмно-цільовий підхід базується на інтегруванні показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства. Значну увагу при використанні цього підходу необхідно приділити відбору показників та визначенню методів їх інтегрування [1]. Відповідно до даного підходу стан економічної безпеки підприємства необхідно визначати за певною системою основних показників. Вони повинні відображати галузеву специфіку та умови діяльності підприємства. До них віднесені: виробничі, фінансові та соціальні показники (табл. 1).

Таблиця 1

Показники економічної безпеки підприємства

Основні показники		Складові показники
1	Виробничі	динаміка виробництва (зростання, спад, стабільний стан, темпи зміни)
		реальний рівень завантаження виробничих потужностей
		частка НДДКР у загальному обсязі робіт
		частка НДР в загальному обсязі НДДКР
		темп оновлення основних виробничих фондів (реновації)
		стабільність виробничого процесу (ритмічність, рівень завантаженості протягом певного часу)
		питома вага виробництва у ВВП (для особливо крупних підприємств-монополістів)
		оцінка конкурентоспроможності продукції
2	Фінансові	вікова структура і технічний ресурс парку машин і устаткування
		обсяг портфелю замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів)
		фактичний і необхідний обсяг інвестицій (для підтримки і розвитку наявного потенціалу)

		рівень інноваційної активності (обсяг інвестицій в нововведення)
		рівень рентабельності виробництва
		фондовіддача (капіталомісткість) виробництва
		прострочена заборгованість (дебіторська і кредиторська)
		частка забезпеченості власними джерелами фінансування оборотних коштів, матеріалів, енергоносіїв для виробництва
3.	Соціальні	рівень оплати праці по відношенню до середнього показника по галузі або економіці в цілому
		рівень заборгованості по зарплаті
		втрати робочого часу
		структура кадрового потенціалу (вікова, кваліфікаційна):

Існує декілька підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. Так, індикаторний підхід пропонують Ковальова Д.О., Сухорукова Т.І., Тамбовцев В.Л., Барановський О.М., Бендиков М.А., Ігнат'єва І.А. За цим підходом рівень ЕБП встановлюється за результатами порівняння фактичних показників діяльності суб'єкта господарювання з показниками-індикаторами [2-5].

Наступним є ресурсно-функціональний підхід, який передбачає проведення оцінки економічної безпеки шляхом оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства [5, 6]. Даний підхід розглядається в роботах Олейнікова Є.О., Ілляшенко С.М., Ареф'євої Є.І., Попович П.Н. Аналіз ресурсно-функціонального підходу до оцінки рівня економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що багато його положень ідентичні підходам до оцінки ефективності використання ресурсів, тобто в даному випадку оцінка рівня економічної безпеки підприємства ототожнюється з оцінкою ефективності використання ресурсів, що, при всій важливості останнього, не цілком відповідає оцінці рівня економічної безпеки підприємства. Крім цього, рівень економічної безпеки підприємства при використанні ресурсно-функціонального підходу оцінюється за допомогою сукупного критерію економічної безпеки підприємства, що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів з приватним функціональним критерієм економічної безпеки підприємства. Очевидно, що при розрахунку цього критерію неможливо уникнути суб'єктивності думок експертів, які проводять оцінку рівня економічної безпеки підприємства. Суб'єктивізм ресурсно-функціонального методу проявляється як в оцінці збитків при визначенні приватних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства, так і в процесі розподілу питомих ваг функціональних складових при розрахунку сукупного критерію економічної безпеки підприємства. Тому навряд чи можна погодитися з аргументами авторів ресурсно-функціонального методу, що приводяться в його захист, що саме відсутність суворого «прокрустова ложа» чітко заданих параметрів оцінки і дозволяє найефективніше налаштувати даний гнучкий інструмент всебічної оцінки діяльності підприємства і його навколишнього середовища бізнесу на специфіку конкретної організації.

Російським науковцем В.В. Шликовим [7] запропоновано використовувати для оцінки економічної безпеки підприємства підхід, що відображає принципи та умови програмно-цільового управління і розвитку. Відповідно до цього підходу оцінка економічної безпеки підприємства ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу, як кластерний і багатовимірний аналіз. Такий підхід відрізняється високим ступенем складності розрахунків з використанням методів математичного аналізу. І якщо його використання в дослідницькій області дозволяє отримати достовірні результати оцінки рівня економічної безпеки підприємства, то в практичній діяльності підприємств це досить важко. Запропонований автором підхід до оцінки стійкості сукупного інтегрального показника дозволяє оцінити рівень економічної безпеки підприємства, але, скоріше, з позиції математика, а не менеджера.

Досить цікавим є підхід вітчизняних науковців А. Е. Воронкова, В. П. Пономарьова, Г. І. Дібніса, які пропонують розглядати економічну безпеку підприємства як міру узгодження його інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, а будь-який інтерес підприємства - як його взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища, результатом якого є отримання підприємством прибутку, тоді логічно було б припустити, що критерієм економічної безпеки підприємства є одержуваний в результаті взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища прибуток, яким підприємство може вже розпоряджатися на свій розсуд, тобто чистий прибуток [8]. При відсутності прибутку або, більше того, наявності збитків, не можна говорити про дотримання інтересів підприємства і, отже, про те, що підприємство знаходиться в економічній безпеці. Навпаки, в цьому випадку перед підприємством реально стоїть загроза банкрутства. Таким чином, запропонований підхід до вибору критерію економічної безпеки підприємства базується на отриманні підприємством прибутку. Пропонований підхід до визначення критерію рівня економічної безпеки підприємства ґрунтується також на визнанні значення розширеного відтворення капіталу підприємства для його поступального динамічного розвитку. Для забезпечення розширеного

відтворення і, відповідно, постійного розширеного відтворення капіталу, здійснюваного в тому числі і за рахунок позикових і залучених коштів, підприємству потрібен не просто прибуток, а прибуток певної величини. Його отримання є наслідком як рівня дотримання інтересів підприємства та їх узгодження з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища виробництва, так і ефективності маркетингу та ефективності виробництва.

Виходячи з раніше зробленого твердження, що підприємство, яке отримує прибуток, вже знаходиться в економічній безпеці, рівень економічної безпеки підприємства пропонується визначати за результатами порівняння величини реінвестованого прибутку і величини прибутку, необхідного для забезпечення розширеного відтворення капіталу. Чим ближче результат такого зіставлення до одиниці, тим більш високим є рівень економічної безпеки підприємства. За результатами порівняння реінвестованого прибутку і прибутку, необхідного для забезпечення розширеного відтворення капіталу підприємства, можна встановити рівні економічної безпеки підприємства - низький, нормальний і високий.

Також рівень економічної безпеки на підприємствах будіндустрії може розраховуватися на підставі рейтингу самого підприємства. Даний рейтинг розраховується на підставі спільності конкретно взятих критеріїв. Рейтинг підприємства може визначатися як «миттєва фотографія» і як динамічний. В останньому випадку враховуються припущення про зміни конкретних критеріїв у майбутньому. Рейтинг підприємства - характеристика його конкурентоспроможності, а позиція рейтингу - це самий оптимальний показник безпеки при ринкових відносинах. Рейтинг підприємства пропонується розраховувати в балах.

В процесі вивчення та аналізу наукових публікацій було визначено, що усі запропоновані методики визначення ЕБП можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по підприємству, переважно з використанням евристичних, тобто експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових ЕБП, та ті, що пропонують окремо розглядати певні складові ЕБП, а потім інтегрувати та зводити оціночні показники до кінцевого, остаточного значення.

В результаті проведеного аналізу існуючих методів (табл. 2) виявлені недоліки, які можуть негативно вплинути на визначення рівня економічної безпеки підприємств.

Таблиця 2

Методи, які використовуються для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства*

Автори	Опис методів
Т. Васильців	Експертна оцінка, моніторинг соціально-економічних показників, аналіз і обробка сценаріїв, оптимізація, багатовимірний статистичний аналіз, теоретико-ігрові методи, теорія штучних нейронних мереж
С. Міщенко	Екстраполяція (екстраполяція параметричних залежностей, екстраполяція тимчасових тенденцій); експертні методи (опитування, експертні комісії, складання аналітичних доповідних записок, “мозкова атака”, “Делфі”); структурно-аналітичні методи (моделювання, ієрархічна декомпозиція, морфологічний аналіз, матричний метод, мережевий аналіз, SWOT-аналіз, побудова семантичного диференціала, побудова профілю середовища, складання сценаріїв)
С. Довбня, Н. Гічова	Методи комплексної оцінки загроз (інтегральна оцінка ризику, оцінка ефективності захисних заходів); методи комплексної оцінки економічного потенціалу підприємства (оцінка конкурентного статусу фірми, інтегральна оцінка додержання інтересів компанії, SWOT-аналіз, багатовекторна ресурсно-функціональна модель економічної безпеки, багатофакторна лінійна модель); методи прогнозування банкрутства (багатофакторні дискримінантні моделі та інші методи інтегральної оцінки фінансово-економічного стану підприємства)
С.Ф.Покропивний	Оцінка визначається на підставі розрахунку сукупного критерію (або інтегрального показника) через знаходження та підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюються за допомогою порівняння можливої величини шкоди (збитків) підприємству та суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням цієї шкоди (збитку)
Д. Ковальов, І. Плєтнікова	Використання функціональної залежності. Перевагою цього методу є простота інтерпретації отриманих результатів оцінки. Для визначення рівня ЕБП пропонується використовувати такі показники діяльності підприємства, як прибутковість, ліквідність, фінансова стійкість та інші.
Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова	Використання співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства та величини інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку

С.Н. Ілляшенко	Пропонується аналіз ринкової складової економічної безпеки на основі оцінки ступеня відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім факторам, що складаються у ринковому середовищі. Аналогічно з методиками SWOT-аналізу фактори зовнішнього середовища поділяють на можливості та загрози, а внутрішнього - на сильні та слабкі сторони діяльності підприємства
В.Т. Шлемка	Узагальнююча оцінка економічної безпеки підприємства на підставі зіставлення значень індикаторів - граничних (тобто критичних і нормальних) та фактичних. У якості індикаторів рівня ЕБП можуть виступати значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень
А.М. Ткаченко О.Л. Резніков	В методиці подаються основи формування системи оціночних показників на підприємстві, визначені локальні показники для оцінки рівня певних складових ЕБП та представлена методика оцінки інтегрального рівня економічної безпеки на підприємстві.

*складено за [9-13]

Зокрема, метод експертних оцінок передбачає здійснювати прогнозування можливих загроз підприємства на основі висновків, зроблених експертами. Основними недоліками цього методу може бути недостатня кваліфікація спеціалістів та суб'єктивізм при прийнятті рішень. Крім того, можливий вплив одного спеціаліста на решту членів групи, якщо застосовується метод колективних експертних оцінок. Метод аналізу і обробки сценаріїв призначений для прогнозування різних варіантів розвитку ситуації, метод оптимізації – для вибору варіанту, за якого досягається найбільш бажаний результат, теоретико-ігрові методи – для визначення варіантів розвитку підприємства у непередбачуваному зовнішньому середовищі. Теорія штучних нейронних мереж базується на моделюванні нелінійних залежностей при вирішенні задач. Вважаємо, що цей метод є складним для використання у діяльності підприємств будіндустрії на сучасному етапі їх розвитку. Основною умовою використання методу екстраполяції є відносно стабільний розвиток підприємства, адже висновки про значення прогнозних показників у майбутніх періодах робляться на основі вивчення їх динаміки за попередні періоди. Даний метод є неактуальним для застосування, оскільки теперішня ситуація підприємств будіндустрії характеризується нестабільністю та суттєвим коливанням фінансових показників. Методи прогнозування банкрутства зводяться переважно до виявлення симптомів фінансової кризи підприємства, тому значно обмежують сутність поняття «економічна безпека». Група методів комплексної оцінки загроз передбачає оцінку ризиків підприємства та виявлення загроз, не пов'язуючи цей аналіз із встановленням рівня економічної безпеки підприємства [1].

Для практичного використання результатів оцінки економічної безпеки підприємства в господарській системі необхідне рішення наступних питань: встановлення градації економічної безпеки, встановлення методів оцінки стану та рівня економічної безпеки, встановлення показників економічної безпеки підприємства, встановлення способів забезпечення необхідного рівня безпеки.

Основними методами оцінки економічної безпеки підприємства є:

1. Пороговий метод, який використовується в різних варіаціях і може давати або дві градації: небезпечно / безпечно, або більшу кількість градацій, наприклад нормальний стан, передкризовий, кризовий, критичний та інші. Суть даного методу - визначаються загрози або способи захисту, за кожною загрозою визначаються показники і порогові значення. Граничний метод використовує критерій: якщо хоча б один показник не відповідає, то стан небезпечний.

2. Ресурсно-функціональний метод - метод економічної ефективності. Суть даного методу - підприємство розробляє різні заходи щодо захисту від загроз і за кожним оцінює економічний результат. На основі цього методу рівень економічної безпеки пропонується оцінювати на основі сукупного критерію шляхом зважування і підсумовування окремих функціональних критеріїв, які визначаються за допомогою порівняння можливої величини шкоди, яка може бути заподіяна підприємству, та ефективності заходів щодо запобігання такого збитку. Значення сукупного критерію економічної безпеки необхідно зіставити в попередньому і поточному році. Якщо його значення зростає, то рівень економічної безпеки поліпшується.

3. Комплексний метод - на основі розрахунку інтегрального показника економічної безпеки.

4. Метод на основі теорії економічних ризиків. Суть - за різними загрозами розраховується збиток. Збиток порівнюється з величиною прибутку, доходу, майна.

Підсумовуючи, можна встановити загальний критерій забезпечення економічної безпеки підприємства – досягнення ним основних функціональних цілей економічної безпеки, до яких належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єкта господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних НДДКР;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Слід зазначити, що для підприємств будіндустрії оцінка економічної безпеки важлива, у першу чергу, тому, що їх активно задіяний потенціал є визначальним, стабілізуючим фактором антикризового розвитку, гарантом економічного зростання і підтримки економічної безпеки країни.

Основні принципи, на яких базується оцінка економічної безпеки підприємств будіндустрії, наступні:

1. Оцінка економічної безпеки підприємства повинна проводитися тільки за достовірними джерелами інформації, тому що від цього залежить реальність відображення фінансово-економічного стану підприємства і, як наслідок, обґрунтованість і правильність прийнятих управлінських рішень.

2. Набір показників для оцінки економічної безпеки підприємства не повинен включати в себе коефіцієнти, що дублюють один одного, з метою уникнення нераціональності проведення процедури аналізу.

3. Охоплення економічних параметрів має бути достатнім для реального відображення фінансово-економічного стану підприємства та визначення його економічної безпеки, а також і для розробки управлінських рішень щодо її зростання.

4. Аналіз економічної безпеки підприємства повинен бути оперативним, так як запобігти кризовому явищу легше, ніж виводити підприємство з кризи.

5. Необхідний обмежений вибір найбільш важливих економічних параметрів, на які слід впливати з метою підтримки економічної безпеки підприємства. Це забезпечить найбільшу оперативність і ефективність заходів щодо стабілізації ситуації підприємства.

Висновки та пропозиції. Таким чином, пропонується для забезпечення економічної безпеки підприємств будіндустрії використовувати систему взаємопов'язаних категорій: виробничу (операційну), фінансову, соціальну (трудова), інноваційно-інвестиційну безпеку, здатних оптимізувати діяльність суб'єкта господарювання з метою підвищення економічної безпеки підприємства. Для управління економічною безпекою підприємства необхідно вирішити задачу її оцінки, яка полягає в обґрунтуванні набору показників, які є індикаторами стану підприємства, і визначення їх нормативного значення.

Аналіз вищерозглянутих алгоритмів довів існування актуального завдання оцінки і управління економічною безпекою підприємств будіндустрії. Це стосується, в першу чергу, інтерпретації рівня економічної безпеки підприємства, комплексності даних в інтегральному показнику, а також урахування специфічних галузевих особливостей.

Враховуючи всі недоліки і переваги розглянутих вище критеріїв оцінки економічної безпеки організацій, надалі необхідно розробити певний організаційно-економічний механізм оцінки економічної безпеки підприємств будіндустрії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Якубович З.В. Методи і підходи до оцінювання рівня економічної безпеки машинобудівних підприємств [Електронний ресурс]. Режим доступу - http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62532.doc.htm
2. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Ковалев Д., Сухорукова Т. // Экономика Украины. - 1998. - № 10. - С. 48-51.
3. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - № 2. - С. 17-29.
4. Илларионов А. Критерии экономической безопасности / Илларионов А. // Вопросы экономики. 1998. - № 10. - С. 45
5. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В.Л. Тамбовцев // Вестн. Моск. ун-та. - сер.6. Экономика. - 1995. - № 3. - С. 3.
6. Экономическая и национальная безопасность: учебник / под ред. Е.А. Олейникова. - М.: Издательство «Екзамен», 2004. - 768 с.
7. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. - СПб:

"Алетейя", 1999, - с. 59.

8. Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства / А. Е. Воронкова, В. П. Пономарьов, Г. І. Дібніс. – К.: Техніка, 2000. – 152 с.

9. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С.Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48с.

10. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. - К.: Центр учбової літера тури, 2009. - 256 с.

11. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

12. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія / Т.Г. Васильців. - Львів: Арал, 2008. - 384 с.

13. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. - 2008. - №4. С. 88-97